

ISSN 2311-5491

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

СЕРІЯ 5

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

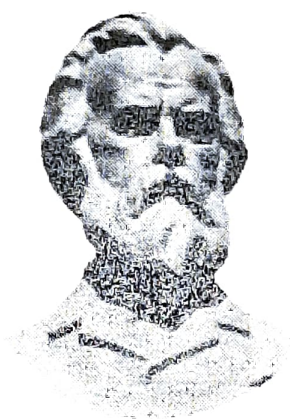
ВИПУСК 63

ISSN 2311-5491

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Серія 5

Педагогічні науки:
реалії та перспективи

Випуск 63

Київ
2018

ФАХОВЕ ВИДАННЯ

затверджено наказом Міністерства освіти і науки України (додаток 7)
від 21.12.2015 р. № 1328 (педагогічні науки)

Державний комітет телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 8811 від 01.06.2004 р.

Офіційний сайт видання: www.chasopys.ps.npu.kiev.ua

Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова
(протокол № 1 від 27 вересня 2018 р.)

Редакційна рада:

- В. П. Андрущенко* – доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, ректор НПУ імені М. П. Драгоманова (голова Редакційної ради);
В. І. Бондар – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
Р. М. Вернидуб – доктор філософських наук, професор;
В. Б. Євтух – доктор історичних наук, професор, академік НАН України;
І. І. Дробот – доктор історичних наук, професор;
М. І. Жалдак – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
А. А. Зернецька – доктор філологічних наук, професор;
Л. І. Мацько – доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України;
О. С. Падалка – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
В. М. Синьов – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
Г. М. Торбін – доктор фізико-математичних наук, професор (заступник голови Редакційної ради);
М. І. Шут – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України.

Редакційна колегія серії:

- В. І. Бондар* – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;
О. В. Биковська – доктор педагогічних наук, професор;
В. В. Борисов – доктор педагогічних наук, професор;
Л. П. Вовк – доктор педагогічних наук, професор;
Беата Гурницька – доктор Phd Опольського ун-ту (Республіка Польща);
М. І. Жалдак – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;
М. С. Корець – доктор педагогічних наук, професор;
Л. А. Куліш – кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар);
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор (головний редактор);
М. М. Марусинець – доктор педагогічних наук, професор;
В. Д. Сиротюк – доктор педагогічних наук, професор;
В. М. Слабко – доктор педагогічних наук, професор;
Фабіан Андрушкевич – доктор педагогічних наук, професор (Опольський ун-т, Республіка Польща);
О. П. Хижна – доктор педагогічних наук, професор;
С. М. Яшанов – доктор педагогічних наук, професор.

Н 34 **НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.** – Випуск 63 : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 250 с.

УДК 37.013(006)

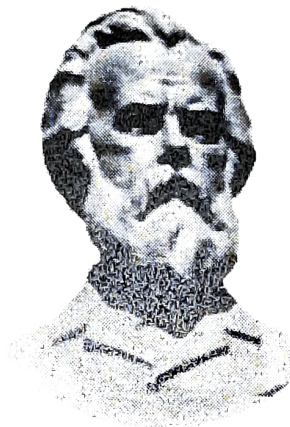
У статтях розглядаються результати теоретичних досліджень і експериментальної роботи з питань педагогічної науки; розкриття педагогічних, психологічних та соціальних аспектів, які обумовлюють актуалізацію поставленої проблеми і допоможуть її вирішувати на сучасному етапі розвитку освіти.

ISSN 2311-5491

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

NAUKOWYI CHASOPYS

NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY

Series 5

Pedagogical sciences:
reality and perspectives

Issue 63

Kyiv
2018

UDC 37.013(006)
H 34

PROFESSIONAL EDITION
By Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine (annex 7)
dated 21.12.2015 No 1328 (pedagogical sciences)

The State Committee for Television and Radio-Broadcasting of Ukraine
Certificate of state registration of print media Series KB No 8811 dated 01.06.2004

Official web-site: www.chasopys.ps.npu.kiev.ua

Approved by the Decision of Academic Council of National Pedagogical Dragomanov University
(Minutes No 1 dated September 27, 2018)

Editorial council:

- V. P. Andrushchenko* – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Academician of NAPS of Ukraine, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Rector of Dragomanov NPU, (Head of Editorial Council);
- V. I. Bondar* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAPS of Ukraine;
- R. M. Vermydub* – Doctor of Philosophical Sciences, Professor;
- V. B. Yevtukh* – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS of Ukraine;
- I. I. Drobot* – Doctor of Historical Sciences, Professor;
- M. I. Zhaldak* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAPS of Ukraine;
- A. A. Zernetska* – Doctor of Philological Sciences, Professor;
- L. I. Matsko* – Doctor of Philological Sciences, Professor, Academician of NAPS of Ukraine;
- O. S. Padalka* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAPS of Ukraine;
- V. M. Syniov* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAPS of Ukraine;
- H. M. Torbin* – Doctor of Physico-Mathematical Sciences, Professor (Deputy Head of Editorial Council);
- M. I. Shut* – Doctor of Physico-Mathematical Sciences, Professor, Academician of NAPS of Ukraine.

Editorial board of series:

- V. I. Bondar* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAPS of Ukraine;
- O. L. Bykovska* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
- V. V. Borysov* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
- L. P. Ivovk* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
- Beata Hurnitska* – Ph.D., University of Opole (the Republic of Poland);
- M. I. Zhaldak* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAPS of Ukraine;
- M. S. Korets* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
- L. A. Kulish* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Executive secretary);
- L. L. Makarenko* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Executive editor);
- M. M. Marusynets* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
- V. D. Syrotiuk* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
- V. M. Slabko* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
- Fabian Andrushkevych* – Dr. Sc. in Pedagogic, Full Professor, (University of Opole, Republic of Poland);
- O. P. Klyzhna* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
- S. M. Yashanov* – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.

H 34 **NAUKOVYI CHASOPYS NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY. Series 5.**
Pedagogical sciences: realias and perspectives. – Issue 63 : collection of research articles / the Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv : Publishers of National Pedagogical Dragomanov University, 2018. – 250 p.

УДК 37.013(006)

The articles deal with the results of theoretical studies and experimental work on pedagogical science; the disclosure of pedagogical, psychological and social aspects that cause actualization of the problem and help it to be solved at the present stage of education development of education.

ISSN 2311-5491

© Authors of articles, 2018

© Editorial Board and Editorial Council, 2018

СОДЕРЖАНИЕ

Балдышок Е. Д. Нормативно-правовое регулирование социально-правовой защиты детей с инвалидностью в Украине	5
Березнева И. Н. Особенности формирования критического мышления курсантов военного учреждения высшего образования в процессе изучения иностранного языка	10
Билыковская О. О. Отдельные аспекты проблемы обеспечения качества профессиональной подготовки будущих учителей естественно-математических дисциплин	14
Бородненко А. В. Современные факторы развития профессионального образования и обучения в странах Европейского Союза	18
Великжанина Д. В. Критерии, показатели и уровни готовности будущих социальных педагогов к формированию жизненной компетентности подростков в общеобразовательной школе	24
Власенко О. Н. Формирование готовности будущего учителя к организации досуговой деятельности молодежи	31
Власенко О. Н. Зарубежные модели формирования активной гражданской позиции школьника в образовательном учреждении	34
Власюк А. А. Сущность профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка в современных условиях	38
Гаврилюк Н. М. Организационная составляющая системы высшего образования США	42
Гевко И. В. Информатизация образования: проблемы и перспективы развития	46
Гузынина Т. В. Упражнения на перевод как один из эффективных способов обучения иностранному языку будущих военных специалистов	49
Капинус А. С. Проблема формирования субъекта и субъектности офицеров Вооруженных Сил Украины	53
Капустинский К. В. Теоретические основы проблемы развития творческого потенциала будущих хореографов в высших учебных заведениях	57
Карпова М. Е. Формирование готовности к работе в команде у будущих педиатров	61
Карташова И. И., Галицкая Н. Е. Тенденции развития исследовательских умений учащихся в системе советского школьного образования (конец 60-х – начало 80-х годов XX века)	64
Кашина А. С. Система научно-естественной подготовки учителей технологий в последипломном образовании	69
Ключко А. А. Специальные события в профилактике аддиктивного поведения подростков "группы риска"	73
Кожушкина Т. Л. Межличностное взаимодействие как составляющая "soft skills" студентов педагогического колледжа	77
Козьменко Е. И. Анализ влияния разнообразных факторов на успешность студентов в университете	82
Кондратова М. В. Мотивация к труду будущих специалистов строительства и архитектуры в воспитательном процессе колледжа	86
Коренева И. Н. Функционирование педагогической системы подготовки будущих учителей биологии к реализации функций образования для устойчивого развития	90
Купчак С. Б. Особенности реализации проектной технологии обучения в начальной школе	95
Латко В. Б. Исторические измерения исполнительства на медных духовых инструментах: педагогический аспект	99
Луговенко Т. Г. Роль взаимосвязи профессиональных и самодеятельных коллективов народного танца в воспитании подрастающего поколения Украины (40–80-е гг. XX ст.)	102
Макодай И. И., Дудикова Л. В., Лебедь Л. П. Технология "вебинар" в образовательном пространстве медицинского университета	107

Мартынец Л. А. Система управления образовательной средой профессионального развития учителей.....	111
Марусинец М. М. В. Сухомлинский о трудовом обучении: современный контекст осмысления.....	117
Митцева О. С. Классификация типов имиджа.....	121
Модестова Т. В. Лидерство в сфере высшего образования Великобритании.....	125
Наход С. А. Значимость "soft skills" для профессионального становления будущих специалистов социономических профессий.....	131
Нигаметзянова К. Р. Особенности использования личностно ориентированного подхода при изучении иностранного языка курсантами военных заведений высшего образования.....	136
Ніколаєнко О. В., Ушата Т. О. Значимость учебного текста как инструмента формирования коммуникативной компетенции у студентов при изучении иностранного языка профессионального направления.....	139
Опалюк Т. Л. Критерии оценки социально-педагогического эссе.....	143
Осетрова О. А., Борисова Ю. В., Пирог Л. А. Преподаватель глазами студентов: реконструкция образа с помощью метода неоконченных предложений.....	148
Панькевич Е. А. Культура профессионального взаимодействия будущих специалистов социономической сферы как педагогическая проблема.....	153
Пихтарь Е. А., Кедис О. Ю. Хоровые произведения современных авангардных композиторов: методический аспект.....	159
Стасенко А. А. Педагогические условия формирования положительной мотивации студенческой молодежи к занятиям физической культурой.....	162
Стасив Н. И., Опрышко И. А. Особенности использования обобщенных способов решения задач в начальном курсе математики.....	166
Строилова Д. В. Готовность будущих учителей основ здоровья к деятельности (компоненты, уровни).....	169
Стрюк К. М. Способы формирования профессиональной компетентности будущих младших специалистов в области компьютерной техники.....	173
Таймасов Ю. С. Теоретический анализ сущности и содержания здоровьесбережения в психолого-педагогической литературе.....	177
Ткач М. С., Падалка Г. Н. Создание психолого-педагогических условий для индивидуального стиля обучения при формировании артистизма у будущих учителей музыкального искусства.....	181
Толочко С. В. Структурно-системный анализ опыта Украины в определении ключевых компетентностей.....	186
Фокша А. М. Экспериментальная модель формирования фасилитационной компетентности будущих учителей гуманитарных специальностей в учреждениях высшего педагогического образования.....	192
Чунарева-Вовнянко М. В. Профессиональное развитие учителей иностранных языков в условиях формального и неформального образования.....	196
Шароватова Е. П., Морозов А. И., Малько А. Д., Цымбал Б. М. О средствах обучения при подготовке будущих специалистов по охране труда.....	200
Шевченко Т. Ю. К вопросу о структуре гендерной компетентности родителей-воспитателей детских домов семейного типа.....	205
Шерудило А. В. Динамика формирования готовности будущих учителей к использованию инновационных технологий в детских учреждениях оздоровления и отдыха.....	210
Шлейна Л. И. Организационно-педагогические условия формирования гендерной культуры студентов.....	217
Якименко С. И., Заворотченко Л. А. Анализ результатов эффективности формирования социальной зрелости старшеклассников во внеклассной деятельности.....	221
Яковенко Н. В. Современные формы работы на занятиях по английскому языку в военных заведениях высшего образования.....	229
НАШИ АВТОРЫ.....	233

CONTENTS

Baldyniuk O. D. Normative-legal regulation of social and legal protection of children with disabilities in Ukraine.....	5
Berezneva I. M. Peculiarities of formation of critical thought of the cadets of the military institution in the process of learning a foreign language.....	10
Bilyakovska O. O. Some aspects of the problem of assuring quality of future teachers of natural and mathematical sciences professional training.....	14
Borodiyenko O. V. Modern factors of development of vocational education and training in European Union countries.....	18
Velykzhanina D. V. Criteria, indicators and levels of the future social educators formation of the adolescents' life competence in a general educational institution.....	24
Vlasenko O. M. Formation of future teachers' readiness for the organization of youth leisure activity.....	31
Vlasenko O. M. Foreign models of active civil attitude formation of students at schools.....	34
Vlasiuk O. A. The Essence of professional training of future foreign language teachers in the 21st century.....	38
Havryliuk N. M. Organizational component of the US higher education system.....	42
Hevko I. V. Information education: problems and prospects for development.....	46
Huzynina T. V. Translation exercises as one of the efficient means of teaching foreign language to future military specialists.....	49
Kapinus O. S. Problem of formation of subject and subjectivity of officers of the Armed Forces of Ukraine.....	53
Kapustynskyi K. V. Theoretical grounds of the problem of developing creative potential of future choreographers at higher educational institutions.....	57
Karpova M. E. Formation of preparedness for working in a team of future pediatricians.....	61
Kartashova I. I., Halytska N. Ye. Research skills of students development trends in the soviet system of school education (end of the 60's – beginning of the 80's XX century).....	64
Kashyna G. S. The system of natural science teacher training in postgraduate education.....	69
Klochko O. O. Events in the prevention of addictive behaviour of teenagers "at risk".....	73
Kozhushkina T. L. The interpersonal interaction as part of "soft skills" of pedagogical college students.....	77
Kozmenko O. I. Analysis of the influence of various factors on the students' success at the university.....	82
Kondratova M. V. The future building and architecture specialists' labor motivation factors in the college educational process.....	86
Koreneva I. M. Functioning of pedagogical system for training of future biology teachers for the implementation of the functions of education for sustainable development.....	90
Kupchak S. B. The features of realization the project technology of training in the elementary school.....	95
Latco V. B. Historical measurement of execution on brass instruments: pedagogical aspect.....	99
Lugovenko T. H. The role of the interconnection of professional and amateur folk dance groups in Ukraine in the 40's and 80's of the twentieth century in the upbringing of younger generation.....	102
Makodai I. I., Dudikova L. V., Lebid' L. P. The technology of "vebinar" in the educational space of medical university.....	107
Martynets L. A. System of management of the educational environment of teachers' professional development.....	111
Marusinets M. M. Sukhomlinskiy about labour education: modern context of comprehension.....	117
Myttseva O. S. Classification of different types of image.....	121

Modestova T. V. Leadership in the UK higher education.....	
Nakhod S. A. Importance of "soft skills" for professional formation of future specialists of socio-economic professions.....	125
Nihametzianova K. R. Peculiarities of using learner-centered approach to teaching a foreign language the cadets of military higher educational establishments.....	131
Nikolaienko O. V., Ushata T. O. The importance of academic reading for forming esp students' communicative competence.....	136
Opaliuk T. L. Socio-pedagogical essay evaluation criteria.....	139
Osetrova O. O., Borysova Yu. V., Piroh L. A. The teacher through the eyes of the students: image reconstruction using the method of unfinished sentences.....	143
Pankevich E. A. Culture of professional interaction of future specialists in the socio-economic sphere as a pedagogical problem.....	148
Pikhtar O. A., Kedis O. Yu. Choir works of modern avant-garde composers: methodological aspect.....	153
Stasenko O. A. Pedagogical terms of forming positive motivation student young people to engaging in a physical culture.....	159
Stasiv N. I., Opryshko I. A. Features of the use of generalized methods for solving problems in the initial course of mathematics.....	162
Stroilova D. V. The readiness of future teachers for the basics of health to activities (components, levels).....	166
Stryuk K. M. The ways of forming professional competence of the future junior specialists in computer engineering.....	169
Taymasov Yu. S. Theoretical analysis of satisfaction and content of health-savings in psychological and pedagogical literature.....	173
Tkach M. S., Padalka H. M. Creation of psychological and pedagogical conditions or an individual learning style in the formation of artistry at the future teachers of musical art.....	177
Tolochko S. V. Structured system analysis of the experience of Ukraine in determining key competencies.....	181
Foksha O. M. Experimental model of facilitation competence formation of the future teachers of humanitarian specialties of higher pedagogical education.....	186
Chunareva-Vovnianko M. V. Professional development of teachers of foreign languages in formal and informal education.....	192
Sharovatova O. P., Morozov A. I., Malko O. D., Tsymbal B. M. On the means of training in the preparation of future specialists in labor protection.....	196
Shevchenko T. Yu. On the structure of gender competence of parents-educators of children's homes of family type.....	200
Sherudylo A. V. Dynamics of future teachers' readiness forming for the use of innovative technologies in children's health improving and rest institutions.....	205
Shlieina L. I. Organizational and pedagogical conditions of forming gender culture of students.....	210
Yakymenko S. I., Zavorotchenko L. A. Analysis of the results of the effectiveness of the forming of the social maturity of the high school students with their extracurricular activities.....	217
Yakovenko N. V. Modern forms of teaching foreign language in higher education military establishments.....	221
OUR AUTHORS	229
	237

References:

1. Kyverjalg A. A. Metody issledovaniya v professional'noj pedagogike. Tallinn ; Valgus, 1980. 334 s.
2. Sherudylo A. V. Eksperymentalna perevirka protsesu formuvannya hotovnosti maibutnikh uchyteliv do vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii u dytiachykh zakladakh ozdorovlennia ta vidpochynku. Naukovi zapysky. Seria: Pedagogichni nauky. – Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka. 2016. S. 226–231.
3. Khliebnikova T. M. Diahnostyka profesiinoi kompetentnosti vchytelia. Upravlinnia shkoloiu : naukovo-metodychnyi zhurnal. 2006. № 19–21. S. 37–39.

Шерудило А. В. Динамика формирования готовности будущих учителей к использованию инновационных технологий в детских учреждениях оздоровления и отдыха

В статье представлен анализ результатов системы экспериментальной работы по проверке эффективности обоснованных педагогических условий формирования готовности будущих учителей к использованию инновационных технологий в детских заведениях оздоровления и отдыха. Обосновано содержание, технологию и механизмы организации экспериментального исследования. Проведен анализ разработанных научных основ на соответствующих этапах подготовки. Проанализирована динамика количественных и качественных показателей сформированности готовности будущих учителей к использованию инновационных технологий в детских заведениях оздоровления и отдыха. Описаны методы математической статистики, которые применялись для определения достоверности результатов исследования; доказана эффективность обоснованных педагогических условий и методики формирования готовности будущих учителей к использованию инновационных технологий в детских заведениях оздоровления и отдыха.

Ключевые слова: педагогический эксперимент, педагогические условия, будущие учителя, готовность, инновационные технологии, детские учреждения оздоровления и отдыха.

Sherudylo A. V. Dynamics of future teachers' readiness forming for the use of innovative technologies in children's health improving and rest institutions

The article presents the analysis of the results of the experimental work system on the verification of the effectiveness of reasonable pedagogical conditions of future teachers' readiness forming for the use of innovative technologies in children's health improving and rest institutions. The content, technology and mechanisms of experimental research organization are substantiated. The analysis of the developed scientific bases at the corresponding stages of training is conducted. The dynamics of quantitative and qualitative indicators of future teachers' readiness forming for the use of innovative technologies in children's health improving and rest institutions is analyzed. Methods of mathematical statistics are described, which were used to determine the reliability of the results of the research; the effectiveness of informed pedagogical conditions and methods of future teachers' readiness forming for the use of innovative technologies in children's health improving and rest institutions is proved.

Key words: pedagogical experiment, pedagogical conditions, future teachers, readiness, innovative technologies, children's health improving and rest institutions.

УДК 373.03:613

Шлсіна Л. І.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

У статті зазначається, що гендерна культура студентів становить суб'єктивно зумовлену систему цінностей, гендерних знань, ставеворольових норм поведінки, що сприяють реалізації здібностей студентів різної статі як рівних соціальних істот, формують гендерні якості особистості шляхом реалізації таких організаційно-педагогічних умов, як розвиток гендерної компетентності викладача; забезпечення гендерно-сензитивного середовища; педагогічності підтримки гендерної індивідуальності молоді; організацію гендерної просвіти студентів у навчально-виховній діяльності закладу вищої освіти. Розвиток гендерного мислення і виховання гендерної чутливості майбутнього фахівця є однією зі сторін гуманізації та гуманітаризації вищої школи і пов'язані з вирішенням проблем міжособистісної взаємодії, досягненням кар'єрного успіху і економічної стабільності суспільства.

Ключові слова: гендер, гендерна культура, гендерний підхід, організаційно-педагогічні умови, фахівці, формування гендерної культури.

Розвиток демократичних процесів в Україні в умовах євроінтеграції передбачає впровадження гендерного егалітаризму у всі сфери функціонування суспільства, забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до соціально-економічних і культурно-освітніх ресурсів як невід'ємної умови дотримання основоположних прав і свобод людини, що актуалізує проблему дослідження біологічної та соціальної детермінації онтологічних основ життя задля прогнозування вирівнювання можливостей самореалізації молодого покоління.

Запровадження категорії "гендер" як предмета наукового аналізу відкрило нові горизонти соціально-гуманітарних досліджень і надало можливість артикулювати існуючу статеву диспропорцію знання, асиметрію суспільства і соціокультурної практики в цілому. Виявилось, що соціально-культурні відмінності статей переважно створюються в межах соціуму та визначають соціальні відносини між жінками і чоловіками

в основних інститутах суспільства, задають межі самореалізації особистості залежно від статі. Система освіти є одним із найвпливовіших інститутів гендерної соціалізації та інкультурації, який забезпечує відтворення гендерної культури суспільства шляхом цілеспрямованого створення освітньо-виховного, культурного середовища і формування гендерної культури особистості.

Аналіз останніх досліджень дозволив виявити, що проблема формування гендерної культури перебувала в полі зору вчених у різні часи, зокрема в дослідженнях таких науковців, як Х. Брюттнер, І. Іванова, Л. Кобелянська, М. Краєнбаум, І. Лебединська, Г. Ленц, Д. Леммермоле, Л. Розе, О. Луценко, І. Мунтян, М. Музіол, Е. Ніссен, А. Олійник, Л. Розе, Х. Ролофф, О. Цокур (гендерні дослідження освітніх процесів); О. Кізь, О. Кікінежді, П. Міддлетон, А. Пренгель (формування гендерної культури молоді). Проблеми організаційно-педагогічних умов виховання гендерної культури молоді проаналізовані в наукових працях С. Демченко, І. Лисової, Н. Терзі та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування гендерної культури студентів у навчально-виховній діяльності закладу вищої освіти.

В останнє десятиріччя проблеми гендерної культури привертають все більшу увагу науковців, соціальних працівників, педагогів, які намагаються з'ясувати проблеми становлення та розвитку гендерних процесів у Україні.

Розвиток гендерного мислення і виховання гендерної чутливості майбутнього фахівця є однією зі сторін гуманізації та гуманітаризації вищої школи і пов'язані з вирішенням проблем міжособистісної взаємодії, досягненням кар'єрного успіху й економічної стабільності суспільства. Все це висуває на передній план в підготовці майбутнього фахівця завдання з формування його гендерної культури.

Традиційна система підготовки фахівців у системі закладів вищої освіти не забезпечує повною мірою вирішення зазначеної проблеми [6].

Зауважимо, що розвиток гендерної культури прямо пов'язаний з освітою, вихованням та інформуванням на основі гендерного підходу.

Гендерний підхід – новий методологічний інструмент аналізу та проектування соціальних змін, що ґрунтований на врахуванні “чинника статі”. У різних країнах він має неоднакову назву: “гендерний аналіз”, “гендерні дисплеї”, “гендерний вимір”, “гендерна інтеграція” тощо. Серед завдань гендерного підходу виокремлюють збирання й оцінювання статево диференційованої інформації щодо всіх аспектів людського та суспільного життя [4, с. 11].

О. Ю. Ільченко зазначає, що провідними завданнями гендерного підходу в умовах сучасного навчально-виховного процесу є: гармонізація статево-рольових відносин на основі егалітаризму і гендерної рівності; розкриття й аналітичне осмислення наявних відмінностей у вихованні хлопців і дівчат, упередженості у змісті навчальних програм, пояснення гендерного дисбалансу в освіті загалом; регулювання гендерної асиметрії навчально-виховного процесу, гальмування проявів сексизму і дискримінації, подолання найбільш жорстких гендерних стереотипів у освітній практиці; коригування впливу середовища, розширення життєвого простору для розкриття та розвитку індивідуальних здібностей і задатків кожної особистості, можливостей її самореалізації; створення комфортних умов для гендерної ідентифікації та ефективної соціалізації особистості; формування внутрішньої культури індивіда, толерантного ставлення до партнерів протилежної статі, виховання гармонійних морально-етичних гендерних відносин; реконструкцію гендерних стереотипів у навчанні, вивільнення мислення педагогів, батьків учнів від традиційних статево-рольових стандартів і гендерних упереджень; створення моделі гендерного виховання і здійснення педагогічного процесу на основі особистісно-орієнтованих стратегій гендерного виховання [3, с. 28].

Кожному етапу розвитку суспільства відповідають певні критерії гендерної культури. Так, А. Дорохіна вважає, що гендерна культура передбачає формування уявлень про життєве призначення чоловіка й жінки, властиві їм позитивні якості, розкриття фізіологічних, психологічних особливостей чоловіка та жінки.

Підготовка майбутнього фахівця – відповідальна справа, в якій пильної уваги вимагає не тільки професійне становлення студентів, а і їх виховання, особливого значення набуває формування гендерної культури студентів вищої школи. Однак у науковій літературі не знайшли свого відображення питання, пов'язані з обґрунтуванням і створенням організаційних умов для ефективного виховання гендерної культури майбутніх фахівців. Аналіз науково-методичної літератури та результати практичних спостережень дозволили нам виявити, що в процесі виховання гендерної культури для ефективного формування готовності до егалітарних взаємин у студентській молоді необхідно виділити ряд організаційно-педагогічних умов. Будь-яка система успішно функціонує і розвивається з обов'язковим дотриманням визначених організаційно-педагогічних умов. Оскільки в педагогічних дослідженнях існують різні тлумачення поняття “організаційно-педагогічні умови”, вважаємо за необхідне звернутися до дефініції поняття “умова”. Аналіз поняття “умова” в філософському аспекті – сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин), які необхідні для виникнення, існування або зміни цього об'єкта [12, с. 286].

Організаційно-педагогічні умови розглядаються вченими як:

– обставини взаємодії суб'єктів освітнього процесу, які є результатом цілеспрямованого планованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів для досягнення мети педагогічної діяльності [9];

– сукупність факторів, відбір певних принципів, створення культурного творчого середовища, розробка моделі, педагогічної системи, виявлення змістових компонентів, спонування до навчальної діяльності, подовження освітнього процесу, забезпечення спеціальної підготовки педагогів, використання нових технологій [6];

– сукупність можливостей змісту, форм, методів цілісного освітнього процесу, спрямованих на досягнення цілей педагогічної діяльності [1].

Організаційно-педагогічні умови розглядатимемо як комплекс взаємопов'язаних і взаємозумовлених факторів, що забезпечують цілеспрямований процес виховання гендерної культури майбутніх фахівців на основі можливостей навчально-виховної роботи закладів вищої освіти України.

Отже, організаційно-педагогічні умови складають сукупність операцій, спрямованих на досягнення прогресивних змін у процесі виховання гендерної культури майбутніх фахівців. Викладаючи свої думки,

Г. Петрученя зазначає, що система освіти є дієвим засобом, за допомогою якого суспільство відтворює гендерні відносини, формує гендерну культуру особистості і суспільства в цілому [10].

Сама організація освіти, як і пануючі в ній гендерні відносини, диктує студентській молоді певні норми правила поведінки, сприяє засвоєнню характерних рис чоловіків і жінок, відтворенню жіночих і чоловічих статусних позицій.

П. П. Терзі звернув увагу, що сьогодні гендерна культура особистості розуміється як особливий спосіб формування нею власної життєдіяльності, зумовленої її прагненням до максимальної реалізації своїх сил і

можливостей як представника певної соціальної статі. Вона з'являється через комплекс відповідних інтелектуальних, ціннісно-сміслових і поведінкових характеристик, заснованих на знанні основ гендерної теорії,

розвитку духовних потреб, інтересів і смаків, що визначають вибір адекватної стратегії гендерної ідентичності, засвоєння цінностей, норм і правил статевої поведінки в соціальній, професійній та побутовій

сферах життєдіяльності, які відповідають принципам гендерної рівності та демократії [12, с. 10].

Ефективними засобами формування гендерної культури студентства виступають соціально-педагогічний тренінг, рольова гра, дискусія, обговорення типових і складних ситуацій у групі, практичні вправи, відео-

тренінг, моделювання ситуацій і т. д. Реалізація завдань формування гендерної культури студентства вимагає кардинальної зміни акцентів у професійно-педагогічній діяльності закладу вищої освіти як однієї з про-

відних платформ гендерної соціалізації молоді. Це зумовлює необхідність відповідної підготовки науково-

педагогічних кадрів із метою придбання професійної компетентності щодо формування гендерної культури студентської молоді. Зокрема, йдеться про оволодіння і використання ними спеціальних методик і техноло-

гій, що сприяють як виявленню гендерних особливостей студентів, моделюванню освітнього простору на

принципах гендерної рівності, розробці відповідних педагогічних стратегій, так і проведенню моніторингу

якості навчально-виховного процесу за критерієм його продуктивності в названому напрямку. Процес впро-

вадження системи знань із гендерної освіти у вищих навчальних закладах може здійснюватися в чотирьох

формах: навчальний предмет (підготовка і впровадження самостійних авторських програм спецкурсів із

гендерної тематики); міждисциплінарна форма діяльності в рамках освітнього простору; організація поза-

навчальної діяльності (робота науково-практичних установ із гендерної освіти); організація студентського

життя, що сприяє коректній гендерній поведінці [5, с. 196].

Н. В. Руденко зазначає, що спільними напрямками інтеграції гендерних досліджень у процес навчання

є: проведення широкого обговорення важливості гендерної освіти в суспільстві з участю вчених, громад-

ськості; облік проблематики гендерних досліджень у сучасній науці; узгодження гендерного змісту освіти

з вже існуючих програм за дисциплінами гуманітарного циклу; вивчення й узагальнення міжнародного

досвіду гендерної освіти; методичне забезпечення підготовки та перепідготовки викладачів; залучення гро-

мадських організацій до співпраці з вищими навчальними закладами в напрямку розробки науково-методич-

ного забезпечення гендерної освіти [11, с. 196].

С. Г. Демченко зазначила, що організаційно-педагогічними умовами формування гендерної культури

у студентів як засобу гуманізації освітнього середовища вишу, що забезпечують ефективність цього про-

цесу, виступають: спрямованість формування гендерної культури на розвиток у студентів гуманістичної

“Я-концепції” особистості в її гендерній визначеності; формування гендерної культури студентів у спеці-

ально організованому навчальному процесі; формування гендерної культури студентів у спеціально органі-

зованій педагогічній діяльності з позанавчальної роботи [2].

Під час аналізу теоретичних основ гендерної культури погоджуємося з дослідженнями організаційно-педаго-

гічних умов Л. М. Мандрик, яка визначає основні організаційно-педагогічні умови виховання гендерної культури

майбутніх фахівців, а саме: до перших організаційно-педагогічних умов виховання гендерної культури майбутніх

фахівців відносимо позитивну мотивацію вивчення та використання сучасних підходів до формування гендерної

культури в навчальній діяльності для особистісного та майбутнього професійного зростання; друга організаційно-

педагогічна умова виховання гендерної культури майбутніх фахівців характеризується впровадженням сучасних

педагогічних технологій з урахуванням гендерного підходу (технології навчання, технології виховання), що сти-

мулюють творчість, ініціативу, самостійне і критичне мислення; до третьої організаційно-педагогічної умови

виховання гендерної культури майбутніх фахівців відносимо підвищення професійної компетентності педагога,

оволодіння формами і методами виховання майбутніх фахівців з урахуванням гендерного підходу; четверта

організаційно-педагогічна умова виховання гендерної культури полягає в створенні та впровадженні авторських

програм спецкурсів із гендерної тематики, організації позанавчальної діяльності (робота науково-практичних

установ із гендерної освіти, організації студентського життя, що сприяє коректній гендерній поведінці, індивіду-

ально-диференційованих консультацій і тренінгів виховання, самовиховання і самооцінки гендерної культури);

п'ята організаційно-педагогічна умова виховання гендерної культури майбутніх фахівців полягає в забезпеченні гуманізації міжособистісних відносин і діяльності особистісної основи гендерної соціалізації; провідним орієнтиром процесу становлення гендерної культури майбутніх фахівців є особистісний розвиток студентів, яке передбачає цілеспрямоване створення умов для всебічного прояву особистісних функцій суб'єктів навчання, їх самосвідомості і самореалізації. Тому шоста організаційно педагогічна умова виховання гендерної культури майбутніх фахівців полягає в стимулюванні процесів самовизначення, самореалізації та саморозвитку студентів [8].

Всі вищезгадані умови повинні застосовуватися цілеспрямовано і якісно впливати на результати навчальної діяльності студентів.

Висновки. Отже, повне і своєчасне виконання в закладах вищої освіти України всіх обґрунтованих вище організаційно-педагогічних умов має сприяти розвитку гендерної культури майбутніх фахівців. Організаційно-педагогічні умови, запропоновані в рамках нашого дослідження, є структурною частиною педагогічної технології виховання гендерної культури майбутніх фахівців, тому подальше дослідження передбачає розкриття всієї педагогічної технології, впровадження якої сприяє якісному результату.

Використана література:

1. Беликов В. А. Философия образования личности: деятельностный аспект : [монография] / В. А. Беликов. – Москва, 2004. – 357 с.
2. Демченко С. Г. Формирование гендерной культуры у студентов как средство гуманизации образовательной среды аграрного вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук / С. Г. Демченко. – Комсомольск-на-Амуре, 2012. – 23 с.
3. Ільченко О. Ю. Гендерний підхід як нова методологія наукових досліджень в галузі педагогіки: генеза розвитку / О. Ю. Ільченко // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка.
4. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2006. – 80 с.
5. Кікінежді О. М. Інноваційні підходи до формування гендерної культури у студентської молоді / О. М. Кікінежді // Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. – Тернопіль : ТДПУ, 2003. – С. 128–135.
6. Лысова И. И. Динамика эффективности процесса формирования гендерной культуры будущего специалиста в вузе : автореф. дис. ... канд. пед. наук / И. И. Лысова. – Белгород, 2009.
7. Макареня А. А. Полифоничность категории “условия” в педагогических исследованиях / А. А. Макареня, Н. Н. Суртаева // Вестник диссертационного совета. – Санкт-Петербург ; Новокузнецк : ИПК, 2003. – С. 21–24.
8. Мандрик Л. М. Формування гендерної культури майбутніх фахівців пожежної безпеки у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Л. М. Мандрик. – Переяслав-Хмельницький, 2015.
9. Павлов С. Н. Организационно-педагогические условия формирования общественного мнения органами местного самоуправления : автореф. дис. ... канд. пед. наук / С. Н. Павлов. – Магнитогорск, 1999. – 23 с.
10. Петрученя Г. Г. Формування гендерної культури студентської молоді як засіб запобігання гендерному насильству // Наука. Теорія і практика. 29–31 жовтня 2012 р. / Г. Г. Петрученя. – Познань, 2012. – С. 39–42.
11. Руденко Н. В. Впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти / Н. В. Руденко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2009. – Вип. 5. – С. 191–196.
12. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук / П. П. Терзі. – Кіровоград, 2007. – 22 с.
13. Філософський енциклопедичний словник. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

References:

1. Belykov V. A. Fylosofyia obrazovaniya lichnosti: deiatelnostnyi aspekt: monohrafyia / V. A. Belykov. – Moskva : Vlados, 2004. 357 s.
2. Demchenko S. H. Formyrovanye hendernoii kultury u studentov kak sredstvo humanyzatsyy obrazovatelnoi sredy ahrarnoho vuza : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. – Komsomolsk-na-Amure, 2012. 23 s.
3. Ilchenko O. Yu. Hendernyi pidkhdid yak nova metodolohiia naukovykh doslidzhen v haluzi pedahohiky : heneza rozvytku / O. Yu. Ilchenko // Pedahohichni nauky : zb. nauk. pr. / Poltavskyyi nats. ped. un-t im. V. H. Korolenka.
4. Kikinezhdi O. M. Formuvannia hendernoii kultury molodi / O. M. Kikinezhdi, O. B. Kiz. – Ternopil : Navchalna knyha-Bohdan, 2006. – 80 s.
5. Kikinezhdi O. M. Innovatsiini pidkhody do formuvannia hendernoii kultury u studentskoi molodi // Psykholoho-pedahohichni zasady profesiinoho stanovlennia osobystosti praktychnoho psykholoha i sotsialnoho pedahoha v umovakh vyshchoi shkoly : zb. materialiv vseukr. nauk.-prakt. konf. – Ternopil: TDPU, 2003. S. 128–135.
6. Lysova Y. Y. Dynamyka efektyvnosti protsessu formyrovaniya hendernoii kultury budushcheho spetsyalysta v vuze : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Belhorod, 2009.
7. Makarenia A. A., Surtaeva N. N. Polyfonychnost katehoryy “uslovyia” v pedahohycheskykh yssledovany iakh // Vestnyk dyssertatsyonnoho soveta – SPb. Novokuznetsk : YPK, 2003. – S. 21–24.
8. Mandryk L. M. Formuvannia hendernoii kultury maibutnikh fakhivtsiv pozhezhnoi bezpeky u protsesi profesiinoy pidhotovky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2015.
9. Pavlov S. N. Orhanyzatsyonno-pedahohycheskye uslovyia formyrovaniya obshchestvennoho mneniya orhanamy mestnoho samoupravleniya : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. – Mahnytohorsk, 1999. – 23 s.
10. Petruchenia H. H. Formuvannia hendernoii kultury studentskoi molodi yak zasib zapobihannia hendernomu nasylstvu. Nauka. Teoryia y praktyka. 29.10.2012 – 31.10.2012. Poznan, 2012. – S. 39–42.
11. Rudenko N. V. Vprovadzhennia hendernoho pidkhodu v systemu vyshchoi osvity // Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli. 2009. Vyp. 5. – S. 191–196.
12. Terzi P. P. Formuvannia hendernoii kultury studentiv vyshchykh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv : avtoref. dys. kand. ped. nauk. – Kirovohrad, 2007. 22 s.
13. Filosofskyyi entsyklopedychnyi slovnyk. – Kyiv : Abrys, 2002. – 742 s.

Шлеина Л. И. Организационно-педагогические условия формирования гендерной культуры студентов

В статье отмечается, что гендерная культура студентов составляет субъективно обусловленную систему ценностей, гендерных знаний, полоролевых норм поведения, способствующих реализации способностей студентов разного пола как равных социальных существ, формируют гендерные качества личности студента путем реализации таких организационно-педагогических условий, как развитие гендерной компетентности преподавателя; обеспечение гендерно-сензитивной среды; педагогической поддержки гендерной индивидуальности молодежи; организации гендерного просвещения студентов в учебно-воспитательной деятельности учреждения высшего образования. Развитие гендерного мышления и воспитания гендерной чувствительности учреждения высшего образования. Развитие гуманизации и гуманитаризации высшей школы и связаны с решением проблем межличностного взаимодействия, достижения карьерного успеха и экономической стабильности общества.

Ключевые слова: гендер, гендерная культура, гендерный подход, организационно-педагогические условия, специалисты, формирования гендерной культуры.

Shlieina L. I. Organizational and pedagogical conditions of forming gender culture of students

The article states that the gender culture of students is a subjectively determined system of values, gender knowledge, gender-role norms of behavior that promote the abilities of students of different sexes as equal social beings, form the gender qualities of the individual through the implementation of such organizational and pedagogical conditions as development of a teacher's gender competence; providing a gender-sensitive environment; pedagogical support of gender identity of youth; the organization of gender education of students in the educational activities of the institution of higher education. The development of gender thinking and the upbringing of the gender sensitivity of a future specialist is one of the sides of the humanization and humanization of higher education and is related to solving the problems of interpersonal interaction, achievement of career success and economic stability of society.

Key words: gender, gender culture, gender approach, organizational and pedagogical conditions, specialists, gender culture formation.

УДК 37(013.42)

Якименко С. І., Заворотченко Л. А.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано дослідно-експериментальну роботу з впровадження організаційно-педагогічних умов формування соціальної зрілості старшокласників у позакласній діяльності. Розкрито специфіку етапів діагностичного дослідження з метою порівняння даних констатувального та формувального етапів експерименту, які є доказом ефективності засобів із виявлення та створення належних оптимальних організаційно-педагогічних умов формування соціальної зрілості старшокласників. Простежено динаміку рівнів сформованості соціальної зрілості учнів експериментальної та контрольної групи і досліджено компоненти соціальної зрілості, а саме: громадянську, особистісну, комунікативну, трудову й етичну зрілість. Висвітлено результати дослідження сформованості соціальної зрілості старшокласників на завершальному етапі експерименту. Результативність експериментальної роботи оцінювалася на основі кількісних і якісних змін рівнів соціальної зрілості старшокласників у позакласній діяльності.

Ключові слова: експеримент, етапи експерименту, рівні сформованості соціальної зрілості, компоненти соціальної зрілості.

Спираючись на аналіз сучасного стану сформованості соціальної зрілості випускників шкіл, вивчення практичного педагогічного досвіду загальноосвітніх шкіл України з питання організації та забезпечення змісту позакласної діяльності учнів, враховуючи вимоги нормативних і державних документів про освіту, ми визначили організаційно-педагогічні умови, які здатні забезпечити ефективність формування соціальної зрілості старшокласників у позакласній діяльності. До них належать:

- 1) підвищення рівня готовності педагогічних працівників шкіл до процесу формування соціальної зрілості старшокласників;
- 2) залучення учнівського самоврядування до формування соціальної зрілості старшокласників;
- 3) використання позакласного потенціалу інтерактивних форм і методів діяльності старшокласників;
- 4) забезпечення соціально-педагогічної взаємодії школи із соціальними партнерами у процесі формування соціальної зрілості старшокласників.

Метою формувального етапу експерименту була експериментальна перевірка ефективності теоретично обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, зокрема через зміст, форми, методи та технологію позакласної роботи.

Експериментальну групу дослідження склали 205 старшокласників трьох навчальних закладів: Миколаївської ЗОШ І – ІІІ ступенів № 50 ім. Г. Л. Дівіної, ліцею "Педагог" м. Миколаєва, Першої української гімназії ім. М. Аркаса м. Миколаєва, контрольну групу – 200 старшокласників трьох навчальних закладів: